

9. Якимов О. Я. Субъекты административной юрисдикции (правовой статус и его реализация) : монография. Ч. 1. М. : ВНИИ МВД РСФСР, 1996. С. 34.

REFERENCES:

1. Kyvalov, S. V. (Ed.). (2004). *Адміністративне право України: учебник [Administrative Law of Ukraine: a textbook]*. X.: «Odyssey» [in Ukrainian].
2. Barabash, U. H. (2004). *Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики [Parliamentary control in Ukraine: problems of theory and practice]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kh. [in Ukrainian].
3. Averianov, V. B. (Ed). (2002). *Виконавча влада і адміністративне право [Executive power and administrative law]*. К: Вydavnychi Dim «In-Yure» [in Ukrainian].
4. Kononets, O. M., Zhydchenko, K. P. *Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям [The administrative and legal status of the entities providing the payment of one-time cash assistance to the servicemen]*. *Zakarpatski pravovi chytannia*, Vol. 1, 158-162 [in Ukrainian].
5. Nevidomyi, V. I. (2007). *Ррахункові палати як органи фінансового контролю в Україні та Європі: конституційнопорівняльний аналіз [Accounting chambers as financial control bodies in Ukraine and Europe: constitutional comparative analysis]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. К. [in Ukrainian].
6. *Pro dostup do publichnoi informatsii: Zakon Ukrainy vid 13 sich. 2011 r. № 2939-VI [About access to public information: Law of Ukraine dated January 13, 2011 No. 2939-VI]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> [in Ukrainian].
7. *Pro Rakhunkovu palatu: Zakon Ukrainy vid 02 lyp. 2015 r. № 576-VIII [About the Accounting Chamber: Law of Ukraine dated July 2, 2015 No. 576-VIII]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19> [in Ukrainian].
8. Saraskina, T. V. (2000). *Організаційно-правові засади діяльності податкової міліції в Україні [The organizational and legal principles of the activity of the tax militia in Ukraine]*. *Candidate's thesis*. X. [in Ukrainian].
9. Iakymov, O. A. (1996). *Subekty admynstratyvnoi yurysdyksii (pravovoi status i eho realizatsiia) [Subjects of administrative jurisdiction (legal status and its implementation)]*. М. : VNYI MVD RSFSR [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 20.03.2019

УДК 323.2

Гуцул Вадим Володимирович,
аспірант кафедри державно-правових
дисциплін та адміністративного права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
kozaki_oz@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ПРАВОВОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ

Стаття присвячена актуальним питанням розвитку правової освіти в Україні. Акцентовано, що проблема розвитку правової освіти є актуальною в умовах побудови сучасної правової держави, адже демократичні процеси, що відбуваються в Україні, здійснюються на тлі поширеної зневаги до права, яка виявляється у недотриманні конституційних прав і свобод громадян, прийнятті законів, що не відповідають Конституції України, порушенні державними органами, відомчими й посадовими особами встановлених державою приписів, прояві правового нігілізму та крайнього ступеню деформації правосвідомості, що призводить до криміналізації суспільних відносин, поширення корупції тощо. Доведено, що основні зусилля слід спрямувати на забезпечення реалізації правової політики держави щодо правової освіти населення та визначення шляхів її модернізації.

Ключові слова: права освіта, людиноцентризм, правове виховання, правосвідомість, принцип, завдання, модернізація освіти.

Hutsul V. THE MODERN STATUS AND PROBLEMS OF THE REALISATION OF THE LEGAL POLICY OF THE STATE OF LEGAL EDUCATION OF THE POPULATION

The article is devoted to the actual issues of the development of legal education in Ukraine. Today, the problem of the development of legal education is very relevant in the context of building a modern legal state. After all, the democratic processes taking place in Ukraine are carried out against the background of widespread disregard for the law, which manifests itself in the non-observance of the constitutional rights and freedoms of citizens; adoption of laws that do not conform to the Constitution of Ukraine; violation by state authorities, departmental and state officials of state prescriptions; manifestation of legal nihilism and the extreme degree of deformation of legal awareness, which leads to the criminalization of social relations, the spread of corruption, etc. Thus, the main efforts should be directed towards ensuring the implementation of the legal policy of the state regarding the legal education of the population and determining the ways of its modernization.

Key words: legal education, humanocentrism, legal awareness, principle, tasks, modernization of education.

Постановка проблеми. Подальший ефективний розвиток правової освіти в Україні не можливий без її нагальної модернізації, що передбачає забезпечення належного адміністративно-правового регулювання, формування ефективної системи правової освіти, яка б гарантувала взаємозв'язок усіх її елементів та безперервність освіти протягом життя, координування досліджуваного напрямку освіти шляхом створення відповідних державних органів. Зазначені зміни повинні відбуватися з урахуванням міжнародних стандартів та світової практики, а також особливостей вітчизняної правової системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність зазначеної теми підтверджується значною кількістю наукових доробок зарубіжних та вітчизняних учених, предметом дослідження яких є проблеми реалізації правової освіти в Україні, серед яких: С. Аграновська, С. Алексєєв, Ю. Битяк, Л. Герасіна, В.Головченко, А.Гетьман, О. Данильян, О. Дзьобань, Г. Дехтяр, Ю. Калиновський, Г. Клімова, С. Максимов, С.Мануйлов, А.Олійник, О. Петришин, Н. Поліщук, Л. Рябовол, О. Скакун, В. Тацій, М. Требіна та ін.

Мета статті. Статтю присвячено актуальним проблемним питанням розвитку правової освіти в Україні та шляхам її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сучасний історичний процес, що відбувається в Україні, характеризується глобальними змінами у всіх сферах життєдіяльності суспільства та на всіх його рівнях – від загальнодержавного до індивідуально-особистісного [1]. Останнє актуалізує ідею людиноцентризму в державному управлінні у цілому та регулюванні правової освіти, зокрема. Терміном «людиноцентризм» позначаються різноманітні й водночас концептуально спрямовані відтінки філософської думки, об'єктом яких є людина [2], при чому людина як індивідуальність і людина як член суспільства. Саме події останніх років довели, що вищою цінністю державної політики має бути людина, її права і свободи. Держава, її органи, громадські об'єднання, соціальні інститути, мають відігравати службову роль відносно особистості, бути відповідальними перед нею [1]. Ідею людиноцентризму декларовано у Законі України «Про освіту», який проголошує людиноцентризм основним принципом державної політики у сфері освіти [3].

З іншого боку, обов'язковим атрибутом сучасного громадянського суспільства є право в об'єктивному сенсі, тому без реально діючої правової системи неможливо раціонально регулювати відносини між людьми, соціальними групами, спільнотами і державами. Окрім того, в перехідних суспільствах, до яких належить і Україна, правова система та система правових цінностей перебувають у постійному розвитку, що на практиці призводить до нестабільності та швидкоплинності нормативно-правових актів, а також надто частої їх зміни чи доповнення. Усе викладене змушує констатувати необхідність формування особистості з розвиненою правовою свідомістю, яку вирізняють знання і розуміння права як сукупності загальнообов'язкових нормативно закріплених правил поведінки, переконаність у необхідності, доцільності та корисності законів, а також активна правомірна поведінка, спрямована на захист власних прав і протидію беззаконню. Виконанню цього завдання сприяє реалізація державної правової політики щодо розвитку правової освіти населення.

Зауважимо, що правова освіта є предметом дослідження багатьох наук, зокрема філософії, педагогіки, права. Так, філософія правової освіти зосереджена на формуванні й розвитку правової культури людини в соціальному середовищі і впливу на нього правової освіти. Ця філософія розглядає сутність і природу всіх явищ у правовому освітньому процесі: що таке правова освіта сама по собі (онтологія правової освіти); яким чином вона відбувається (логіка правової освіти); які природа і джерела цінностей цієї освіти (аксіологія правової освіти); якою буває і якою має бути поведінка учасників правового освітнього процесу (етика правової освіти); якими бувають і якими повинні бути методи сприяння правовому освітньому процесу (методологія правової освіти) Правова освіта особистості – це цілеспрямований, організований педагогічний процес впливу на свідомість людей за допомогою системи спеціально створених правоосвітніх форм, засобів і методів з метою формування високого рівня правосвідомості та правової культури [1].

Педагогіка розглядає правову освіту як складову системи освіти в цілому. Правова освіта у педагогіці розуміється найчастіше як процес і результат засвоєння людиною системи правових знань і набуття практичних навичок їх реалізації, спрямованих на формування у осіб, що навчаються активної життєвої позиції у правовій сфері. При цьому педагогіка акцентує на зв'язку правової освіти із правовим вихованням.

У праві правова освіта визначається як цілеспрямований процес правового навчання в системі освіти юридичного (професійно-правового) і неюридичного профілю, що полягає у передаванні, нагромадженні і засвоєнні знань, умінь і навичок правового характеру (школі, коледжі, інституті) [4]; конкретний вид навчального процесу, під час якого члени суспільства під керівництвом досвідчених юристів оволодівають правовими знаннями, навичками, вміннями реалізації правових норм, який здійснюється через систему навчальних закладів юридичного і неюридичного профілю, через спеціалізовані організації, шляхом самостійного вивчення права [5, с. 158]; структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок та умінь, формування поваги до права, закону, прав і свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок і мотивів правомірної поведінки [6]; система виховних навчальних дій, спрямованих на формування умов для формування поваги до права, власних уявлень і настанов, заснованих на сучасних правових цінностях суспільства, концепцій, достатніх для захисту прав, свобод і законних інтересів особи та правомірної реалізації її громадянської позиції; це єдина загальнодержавна система усвідомлення ролі і дієвості права, вивчення чинного законодавства; невід'ємна

частина загальної культури громадянина, умова формування правосвідомості [7].

Відповідно до Національної програми правової освіти населення, затвердженої указом президента України від 18.10.2001, правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [8].

На сьогодні це єдиний документ, що визначає мету, завдання, основні напрями та заходи реалізації правової освіти. Так, до основних завдань Національна програма відносить: підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику; створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки; широке інформування населення про правову політику держави та законодавство; забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації; вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері [8]. Однак, зазначені положення є не завданнями правової освіти, а Програми. Окрім того, правовий акт було ухвалено вісімнадцять років тому, що, безсумнівно, вимагає корегування окремих положень, з огляду на події, що відбулися в Україні протягом останніх років, зокрема Євромайдану, російської збройної агресії проти України. Усе викладене свідчить про необхідність розробки та ухвалення Концепції правової освіти, яка б відображала сучасну модель правової освіти, її завдання, принципи, серед яких мають бути людиноцентризм, системність та безперервність правової освіти, шляхи та способи її реалізації з урахуванням позитивного світового досвіду.

Окрім того, на сьогодні державне регулювання правовою освітою здійснюють Міністерство юстиції України, Міністерство освіти і науки України, окремими питаннями – Міністерство внутрішніх справ, Міністерство соціальної політики тощо. Як свідчить практика, на сьогодні не існує узгодженості у діях цих суб'єктів здійснення правової освіти населення. Головним суб'єктом у досліджуваній сфері є Міністерство юстиції України, у структурі якого функціонує Директорат стратегічного планування, створений відповідно до Стратегії реформування державного управління України на 2016 – 2020 роки. До основних завдань цього підрозділу належить, зокрема, стратегічне планування діяльності Міністерства; координація роботи інших структурних підрозділів апарату Мін'юсту, територіальних органів та підвідомчих установ щодо забезпечення формування державної політики у сферах компетенції Мін'юсту та забезпечення її відповідності цілям та пріоритетам, визначеним Мін'юстом, Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, планам пріоритетних дій Уряду, іншим документам державної та міжнародної політики; забезпечення моніторингу та оцінювання програмних заходів на предмет відповідності стратегічним пріоритетам та основним етапам реалізації, визначеним Мін'юстом, Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, планам пріоритетних дій Уряду, іншим документам державної політики, положенням Угоди про асоціацію тощо [9]. Однак, поза увагою цього підрозділу залишаються цікаві громадські ініціативи, пропозиції висловлені науковцями і практиками у дисертаційних дослідженнях тощо. У зв'язку із викладеним, актуалізується питання створення відповідного Координаційного центру, що підтверджується й тим, що на сьогодні діяльність одного відомства йде всупереч іншому. Так, Міністерством освіти та науки України на сьогодні скорочено викладання «Правознавства». «Правознавство», як навчальна дисципліна викладається лише в 9 класі в межах однієї години на тиждень. У вищих навчальних закладах відсутня правова дисципліна пов'язана з діючою та подальшою їх фаховою підготовкою. Зазначена позиція пояснюється загальним скороченням годин, браком фінансування тощо.

На наш погляд, відсутня також система правової освіти, яка б охоплювала усі верстви населення. На наше переконання, подальші кроки на підвищення рівня правової культури та правової обізнаності громадян, слід розпочинати, ще з дитячого садочку, де в ігровій формі у дитини повинні формуватися уявлення про права та свободи та її обов'язки, їх непорушність та гарантування з боку батьків та держави.

У загальноосвітніх навчальних закладах повинна бути передбачена дисципліна «Основи правознавства» в межах якої буде закладатися базовий фундамент обізнаності в своїх правах та свободах їх реалізації, дотримання прав інших осіб, реагування на протиправні прояви, шляхом захисту порушених прав; основи профілактики правопорушень серед підлітків, протидія домашньому насиллю, булінгу тощо.

У межах вищої школи, у студентства, повинні бути передбачені декілька спец курсів побудовані за наступною системою. Перший спец. курс «Правознавство» спрямований на розгляд загальних прав, які передбачають конституційні можливості, які однаково стосуються студентів та інших членів суспільства (Розділ II Конституції України), з розглядом прав та свобод студентства, приймання участі в управлінні навчальним закладом безпосередньо та через своїх представників, відповідальність за порушення освітнього законодавства тощо.

У свою чергу другий спецкурс спрямований на розгляд спеціальних прав, пов'язаних з фаховою підготовкою студентів, а саме:

- студенти медичних вишів повинні вивчати «Медичне право» в межах якого будуть розглядатися питання прав та обов'язків медичних працівників, пацієнтів тощо;
- студенти педагогічних закладів – повинні вивчати «Освітнє право» в межах якого будуть розглядатися питання прав та обов'язків педагогічних працівників, студентів, школярів тощо;
- студенти будівельних закладів – повинні вивчати «Будівельне право».

При цьому, студенти усіх спеціальностей повинні вивчати основи трудового права, пов'язані з питаннями майбутнього працевлаштування, укладання трудового контракту, звільнення тощо.

І за такою циклічною системою повинен бути побудований навчальний процес від дитячого садочка до формування із студента працівника відповідної галузі. Це надасть можливість дійсно підняти правову культуру та правову обізнаність населення в цілому та студентів зокрема.

Окрім того, слід змінити теоретичний характер правової освіти на практичний. Зрозуміло, що знання правової системи і системи законодавства дозволяє людині орієнтуватися в законодавстві, що, у свою чергу, є запорукою можливості вирішувати питання, які виникають, спираючись на нормативно-правові акти. Знання структури норми права є підставою для можливості тлумачити норми права – розуміти текст документа і використовувати в подальшому його для захисту своїх прав і законних інтересів. Тлумачення норм права вимагає знання юридичної термінології, і чим вище буде рівень цих знань, тим більший обсяг інформації може бути засвоєний. Однак, результатом правової освіти є підготовка фахівця, здатного на практиці вирішувати питання у межах правового поля, на основі дотримання законів захистити свої інтереси.

Отже, модернізація правової освіти з урахуванням сучасних вітчизняних та міжнародних трансформаційних процесів передбачає здійснення належного адміністративно-правового регулювання, створення ефективної системи правової освіти, яка б гарантувала взаємозв'язок усіх її елементів та безперервність освіти протягом життя, координування досліджуваного напрямку шляхом створення відповідних державних органів, практичне спрямування правової освіти населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Требін М. П. Філософія правової освіти в Україні: напрями і перспективи. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf>
2. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К. : Грамота, 2005. 447 с.
3. Про освіту :Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. ст.380.
4. Скакун О.Ф. Теорія права і держави. Харків: Консум, 2004. 656 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/69987-11-pravove-vihovannya.html>.
5. Правознавство : підруч. / А. І. Берлач та ін. ; за заг. ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. К. : Юрінком Інтер, 2007. 752 с.
6. Особливості правової освіти в Україні Юридична деонтологія. URL: http://pidruchniki.com/16011013/pravo/osoblivosti_pravovoyi_osviti_ukrayini.
7. Оніщенко Н. М. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти. URL: <http://www.viche.info/journal/3413/>.
8. Про Національну програму правової освіти населення: Указ президента України від 18.10.2001 № 922/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>.
9. Деякі питання реформування державного управління України: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 474-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80>

REFERENCES:

1. Trebin, M. P. *Filosofia pravovoi osvity v Ukraini: napriamy i perspektyvy [The Philosophy of Legal Education in Ukraine: Directions and Perspectives]*. Retrieved from <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf> [in Ukrainian].
2. Kremen, V. H. (2005). *Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty [Education and Science in Ukraine - Innovative Aspects. Strategy. Realization. Results]*. K.: Hramota [in Ukrainian].
3. Pro osvitu :Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII [About education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 38-39 [in Ukrainian].
4. Skakun, O. F. (2004). *Teoriia prava i derzhavy [Theory of law and state]*. Kharkiv: Konsum. Retrieved from <https://westudents.com.ua/glavy/69987-11-pravove-vihovannya.html> [in Ukrainian].
5. Berlach, A. I. (2007). *Pravoznavstvo : pidruch. [Jurisprudence: a textbook]*. K. : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
6. *Osoblyvosti pravovoi osvity v Ukraini [Features of legal education in Ukraine]*. *Yurydychna deontolohiia*. Retrieved from http://pidruchniki.com/16011013/pravo/osoblivosti_pravovoyi_osviti_ukrayini [in Ukrainian].
7. Onishchenko, N. M. *Pravova osvichenist u konteksti rivniv pravovoi osvity [Legal education in the context of legal education levels]*. Retrieved from <http://www.viche.info/journal/3413/> [in Ukrainian].
8. Pro Natsionalnu prohramu pravovoi osvity naselelnia: Ukaz prezydenta Ukrainy vid 18.10.2001 № 922/2001 [About the National Program of Legal Education of the Population: Decree of the President of Ukraine dated October 18, 2001 No. 922/2001]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001> [in Ukrainian].
9. Deiaiki pytannia reformuvannia derzhavnogo upravlinnia Ukrainy: Postanova KМУ vid 24 chervnia 2016 r. № 474-r [Some issues of the reform of the state administration of Ukraine: CMU Resolution dated June 24, 2016 No. 474-p]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.03.2019